

The background is a detail from a painting by Hieronymus Bosch. It depicts a scene with a man in a red robe and a bird-headed figure on skis. The man is on the left, looking down at a book. The bird-headed figure is on the right, wearing a red robe and a blue conical hat, and is on skis. The scene is set in a room with a stone floor and a wall. The title 'JHERONIMUS BOSCH' is overlaid on the top half of the image in large, bold, white and yellow letters.

JHERONIMUS BOSCH

BIOGRAFIE VAN EEN BOSSCHENAAR

SIGGI WEIDEMANN

JHERONIMUS BOSCH

BIOGRAFIE VAN EEN BOSSCHENAAR

Omniboek

INHOUD

	Proloog	9
1	Het huis aan de markt	21
2	De familie Van Aken	32
3	Stap in de schilderswereld	39
4	Culturele veelzijdigheid	53
5	Familieatelier	59
6	De beloofde stad	62
7	Kathedraal voor hogere sferen	83
8	<i>Blijde Inkomste</i>	100
9	De wereld van Jheronimus	109
10	Werkbezoek	124
11	De wereld op zijn kop	136
12	Poel des verderfs	153
13	Broer van de slaap	161
14	Op zoek naar het ridderideaal	166
15	Een huwelijk	171
16	Erasmus en Jheronimus	177
17	Eerste (boek)drukkerij	197
18	Broederschap	205
19	Gelovige of ketter	220
20	Zwanenmaal	227

21	Dantes 'Inferno'	234
22	Doolhof van lust en huivering	239
23	Ontdekking van de natuur	256
24	Parallelkosmos van de fantasie	262
25	Op weg naar de mythe	275
26	<i>Het Narrenschip</i>	287
27	Schilder op stap	295
28	Bosch' lievelingsvogel	305
29	<i>Laatste Oordeel</i>	316
30	Jheronimus' bewonderaars	322
31	Feest en oorlog	327
32	'Triomf van de dood'	330
33	'De duivelmaker'	335
34	Herontdekking van een visionair	349
	Noten	355
	Bibliografie	371
	Tijdtafel	377

'Ik ben in 1881 in een groot en machtig keizerrijk geboren, in de monarchie van de Habsburgers, maar die zou men tevergeefs op de kaart zoeken: ze is zonder een spoor na te laten uitgewist... In het kleine interval tussen het doorkomen van mijn baard en het grijs worden ervan, in deze ene halve eeuw, hebben meer radicale gedaantewisselingen en veranderingen plaatsgevonden dan anders in tien generaties, en ieder van ons voelt: bijna te veel!'

DE WERELD VAN GISTEREN, STEFAN ZWEIG

PROLOOG

Het begint met een misverstand, en dat is de schuld van die rare Griet. Sinds mijn eerste ontmoeting met *Dulle Griet* van Pieter Bruegel de Oude ben ik in haar ban. Net als ik staan ook andere bezoekers ontroerd voor dit monumentale schilderij. Wat is er toch zo bijzonder aan dit werk, dat elke keer dat het bekeken wordt in de salon met de kostbare lederen wandtapijten in museum Mayer van den Bergh in Antwerpen, waar het hangt, een betoverend maar verwarrend effect heeft? Het betreft een powervrouw voor een apocalyptisch tafereel van de ondergang van de wereld, die voor niemand bang is, zelfs niet voor de duivel, waarbij haar maker – de schilder Bruegel – verwijst naar het spreekwoord: ‘Wie de wereld op zijn schouders draagt, is gek.’ Daarbij doet zijn *Dulle Griet* mij denken aan motieven in de schilderkunst van Jheronimus Bosch en Brechts toneelstuk *Moeder Courage*, dat gaat over de strijd tegen oorlog en geweld.

Wie zich bezighoudt met de Brabantse Pieter Bruegel de Oude, stuit ook op de Brabander Bosch, door het volk net zo geliefd en vereerd als door zijn tirannen, vanwege zijn interpretatie van de ongelijke strijd van het individu tegen de machten van zijn natuur en omdat hij als kroniekschrijver en schilder van de menselijke zeden nieuwe paden betrad. De mens lijkt bij hem heen en weer te worden geslingerd tussen verdringing, angst, hoop en de

zoektocht naar geluk. Het was deze 'Boeren-Bruegel' die werken in de stijl en met de motieven van Bosch maakte en op die manier boerderijen en huizen van burgers overspoelde met prenten. Bosch was beroemd om zijn *duvelryen* (duivelarijen) en zijn schokkende gruwelkabinet. Wat Bruegel de Oude ontleend heeft aan zijn voorbeeld uit 's-Hertogenbosch, kan niemand ontgaan, zoals zijn *Dulle Griet* laat zien; het schilderij werd nog meer dan honderd jaar na Jheronimus' dood aangezien voor een werk van Bosch. Bruegel was zo geniaal als nabootser, dat hij 'de nieuwe Jheronimus Bosch' werd genoemd. En zo kwam het, dat ik mij – met dank aan zijn Griet – ging interesseren voor *Jeronimus de Scilder*.

De man die tot op de dag van vandaag beroemd werd onder zijn kunstenaarsnaam Jheronimus Bosch maar geboren werd als Jeroen van Aken, wordt gerekend tot de invloedrijkste schilders in de Oudnederlandse schilderkunst. Zijn verhaal begint in de handelsstad 's-Hertogenbosch (ook wel Den Bosch genoemd), in het noorden van het belangrijke hertogdom Brabant; de eerste schriftelijke bewijzen daarvan dateren uit de periode dat hij meerderjarig werd, waarna zijn levensverhaal eindigt met welkend klokgelui en koorzang tijdens de uitvaartmis in de Sint-Janskathedraal aldaar.

Was Bosch een tovenaer en mannelijke heks, een magiër of misschien zelfs een rebel? Een lid van de sekte van de adamieten, die de vrije liefde praktiseerde, een brenger van spirituele boodschappen en een verkondiger van verdrongen wensen, een moraliserende natuurfilosoof, en de duivel zelf zou hem hebben veracht? Beschikte hij, de visionair, over een 'zesde zintuig', een 'derde oog' of een 'tweede gezicht'? Hij maakte schilderijen van bedrog en waarheid, van hel en heiligheid, met demonen en fladderbeesten, die ontsproten leken uit een droom van de klokkenluider van de Notre-Dame. Nog een cliché vergeten? Hopelijk niet. Toch wel, hij werd ook nog verdacht van ketterij. In die tijd van grote veranderingen waren maatschappelijk protest en ketterij echter één en hetzelfde.

Dat deze en ook veel andere onzin over hem werd verspreid en in omloop is, is ook zijn eigen schuld, omdat hij zich niet in de kaart liet kijken. Mogelijk waren zijn schilderijen een vorm van revolutionair protest. Hij liet er niets over los, vermoedelijk omdat hij dacht dat zijn boodschappen misbruikt zouden kunnen worden. Hij heeft ons geen enkele brief of aantekening nagelaten; ook is er geen enkel portret van hem bij leven, noch een zelfportret. Ook zijn er bij de totstandkoming van dit boek geen gesprekken met de kunstenaar Jheronimus boven water gekomen.

Psychologen en taalkundigen, sociologen en theologen, psychiaters en andere exegeten hebben als een soort detective grondig onderzoek gedaan naar alle details van zijn werken, geprobeerd ze met behulp van de christelijke iconografie tot historisch onderzoek te interpreteren, om de raadselen in zijn werken te ontsluiten: wat wil deze kunstenaar, die zich onttrekt aan simpele indelingen, ons vertellen? Of zoals de filosoof Friedrich Nietzsche het zei: 'Er zijn geen feiten, alleen interpretaties.' Jheronimus en zijn werk vormen een uitdaging voor de bekwaamheid van de Bosch-historici om zijn werk te duiden. Titels en toeschrijvingen van zijn werken berusten op kunsthistorisch of dendrochronologisch bewijs, ook omdat schriftelijke documentatie ontbreekt. Kunsthistorici, onderzoekers naar de herkomst van schilderijen en liefhebbers liggen met elkaar in de clinch over de uitleg van beroemde drieluiken als *Tuin der Lusten* of de *Verzoeking van de heilige Antonius*. Hoewel er talloze varianten op zijn naam bestaan – van 'Jeroen van Aken' tot 'Jeronimo den maelder' – zijn ze het in elk geval in zijn geboortestad eens geworden over zijn kunstenaarsnaam: Jheronimus Bosch.

Zo waren en zijn de uiterlijke omstandigheden gunstig voor de mythevorming. Hij was een geweldige verteller, die met lichtvoetige humor religieuze en maatschappelijke thema's behandelde, het pandemonium van zijn tijd toonde en zijn optische interpretatie gaf van al wat maar al te zeer menselijk was, waardoor er schilderijen ontstonden met een grote poëtische zeg-

gingskracht. Zijn voorstellingen van de hel zijn de fascinerendste ooit geschilderd. Bosch – die zich nog niet helemaal los had gemaakt van de middeleeuwse denkwijze – leefde in een wereld die zo ten diepste tegenstrijdig was, dat hij nog niet helemaal aangekomen was in de renaissance. Hij maakte de heftige schokken en chaos mee van de decennia die we tegenwoordig zien als een belangrijk keerpunt in de geschiedenis en de overgang naar een nieuwe tijd. Hij begreep ook dat hij de realiteit moest verklaren in haar wezen en maakte schilderijen zoals die er tot dan toe nog nooit waren geweest. Men kan voor elke weergegeven alledaagse situatie een schat aan interpretaties bedenken en concluderen dat het leven bij hem niets behaaglijks heeft, dat het een beproeving is die moet worden doorstaan. Zijn tijdgenoten hadden meer gevoel voor wat hij probeerde te vertellen dan de onderzoekers daarna, die hem wat zijn stijl betreft onder wilden brengen in een bepaalde categorie. Ze wisten hoe ze zijn symboliek – symbolen speelden een belangrijke rol in de beeldende kunst, maar werden nauwelijks gebruikt om esthetische of decoratieve overwegingen – moesten duiden en wisten wat ermee werd bedoeld. Ze ontdekten er aanwijzingen in voor hun leven, dat de langzamen opgevreten worden door de snellen, verspilling leidt tot een bankroet en macht leidt tot onrecht. En Bosch, die het hoogste en het geringste met elkaar verenigde, heeft zijn tijdgenoten niet teleurgesteld.

Had hij, wiens beelden de gave van de profetie suggeren, in de stijl van zijn voorgangers strak en sierlijk geschilderd, dan was hij allang vergeten. Zijn penseelvoering verschaft een maximum aan beeldende kwaliteit en een grote kleurenrijkdom. Zijn sterkste motieven zijn die van het leven als een *comédie humaine*. Bij sommige werken met een sterke individuele zeggingskracht lijkt hij overmand te zijn geweest door de *animal spirit*, een buikgevoel. Jheronimus was een goed observator, die het leven van het volk van zijn tijd kende en als uitstekend tekenaar staat in de traditie van de beroemde Nederlandse tekenschool.

Jheronimus was een verhalend schilder, die probeerde de gemeedstoestand van zijn tijd – waarin de mens nog deel uitmaakte van een bezielde wereld en het handelen ondergeschikt was aan de wil van God – te doorgronden. Hij doopte zijn penseel niet in gif wanneer hij de mensen vertelde over hun aard en levensomstandigheden, en hij bevrijdde de vanouds bekende thema's van de mensheid van hun ideologische ballast, maakte ze toegankelijk en individualiseerde ze. Het werden vertrouwde beelden, omdat hij de geschiedenis die zich herhaalde tot onderwerp nam op satirische, vaak komediantse wijze en tegelijk ook raadselachtig, want zijn symboliek is ons grotendeels onbekend. Om hem te begrijpen is een boschiaanse fantasie noodzakelijk. Bijvoorbeeld het raadsel van de naakte figuur die onder een grote uil staat te dansen en gevangen zit tussen de takken, of de enorme oren boven een mensenmenigte die voor een brandende achtergrond op de grond ligt en rondkruipt, en die met een mes van elkaar worden gescheiden, waarmee hij kennelijk duidelijk wil maken hoe zonden de oorzaak zijn van psychische pijn. Vervolgens verbindt hij dingen met elkaar die vroeger niet met elkaar verbonden mochten worden. Zoals de vis als vliegmachine met passagiers erin – een man met vuurkorf en een vrouw die schrijlings zit – terwijl ze over de in gedachten verzonken heremiet Antonius, toonbeeld van de standvastigheid, heen vliegen.

De ondergang van het Bourgondische Rijk van Karel de Stoute, de opkomst van de Habsburgers en de opbouw van een Europees imperium onder keizer Maximiliaan I en zijn kleinzoon Karel V, liet Jheronimus als burger geenszins koud. Hij was een tijdgenoot van Leonardo da Vinci, Sandro Botticelli, Matthias Grünewald, Albrecht Dürer, Thomas More en Desiderius Erasmus. De opkomst van Jheronimus en ook die van Erasmus volgde zich tijdens jaren van grote politieke en sociale onrust. De boekdrukkunst verbreidde zich razendsnel, Amerika werd ontdekt, er werden nieuwe zeewegen gevonden, de Moren werden uit Spanje verdreven en de Turken kwamen naar Europa. Rond

1500 was Jheronimus er getuige van hoe de wereld uit haar voegen raakte, de mensen geloofden in het naderende einde van de wereld en er was sprake van een geestelijke crisis. Onlusten brachten de normatieve orde aan het wankelen, maatschappelijke verschuivingen en politieke veranderingen kondigden een omwenteling aan, en het Heilige Roomse Rijk – dat tot dan toe alles bijeen had gehouden – wankelde.

Erasmus en Jheronimus moeten elkaar gekend hebben, omdat Erasmus de Latijnse school bezocht in Jheronimus' geboortestad. Wat hen verbond, waren hun morele opvattingen over gerechtigheid en hun verlangen naar vrede, hun kritiek op de kerk, de macht van de heersende klasse – die ze bestreden met spot, satire en ironie – en ze gingen allebei gebukt onder de dwaasheid van hun tijdgenoten. De een werd de gevierde humanistische schrijver die met zijn geschriften de succesvolste boekenschrijver van zijn tijd zou worden; de ander voelde zich verbonden met het volk, schilderde op raadselachtige wijze met zijn penseel subjectief, fantasievol en onverzoenlijk over het afscheid van de middeleeuwen en dit keerpunt in de geschiedenis, en werd een uitzonderlijk kunstenaar met een gedenkwaardige vitaliteit, omdat hij de schilderkunst vernieuwde. De een reisde door Europa en voldeed aan het ideaal van de renaissance; de ander bleef zijn leven lang zijn geboortestreek trouw, kreeg de algemeen menselijke waarden onder de knie met allerlei exotische projecties, bracht literaire thema's in de schilderkunst in en wat hij schilderde, was 'modern', avantgardistisch.

Jheronimus Bosch werd geboren op het juiste moment en op de juiste plek. De Reformatie bracht de hele wereld in beroering, omdat duidelijk werd dat de wereld niet slechts een schouwtooneel was. De wetenschap sloot een verbond met de kunst, en de manier waarop er globaal tegen de nieuwe wereld aan werd gekeken, veranderde het denken. Er werden nieuwe technieken ontdekt, de steden werden groter en de burgers vrijer, mondiger en welvarender. Bosch wierp de vraag op naar de buitengewone on-

rechtvaardigheid van het leven en ensceneerde als een cineast het bestaan als het wachten op God of Godot, het vruchteloze wachten op iets dat onbekend is. De schilderkunst als oord van verlangen. Verlangens worden uiteindelijk omgezet in beeld. Daardoor wordt hij overal begrepen, want het gevoel van verloren zijn is eeuwig en universeel.

Tijdens het leven van Bosch maakte 's-Hertogenbosch een bloeiperiode door. De stad had succesvolle kooplieden, verbindingen met belangrijke handelssteden in Europa, innovatieve handwerkbedrijven, er werd een prachtige kathedraal gebouwd, ze was het muzikale hart van de regio en de relaties met de hertogen en het hof waren voor Jheronimus van groot nut. Hij stamde uit de schildersfamilie Van Aken, afkomstig uit de gelijknamige stad. Zijn vader, grootvader, overgrootvader, ooms, broers, neven waren allemaal schilder. Het geheim van zijn schilderkunst ligt waarschijnlijk in deze vesting- en marktstad, waar het oude en het nieuwe, de kunst en de macht, de intense religiositeit en het wereldse leven op elkaar botsten. Jheronimus stond dus midden in het leven van zijn tijd. Zijn huwelijk met een welgestelde patriërsdochter heeft ongetwijfeld een positieve invloed gehad op zijn klim op de maatschappelijke ladder, en als 'gezworen broeder' van de invloedrijke Illustre Lieve Vrouwe Broederschap had hij toegang tot de hoogste kringen en een breed netwerk. Deze omstandigheden maakten de schilder uit deze stad beroemd, ze vormden de basis van zijn goede naam en welstand.

Dat hij in zijn geboortestad, ver weg van de kunstcentra, iets nieuws had gecreëerd, daarvan was hij zich waarschijnlijk niet helemaal bewust. Daarbij maakte hij taferelen waarop veel te zien was, met veel lichtzinnigheden en overdrijvingen, die hij gebruikte om nieuwsgierigheid en bepaalde andere gevoelens op te wekken, als een *déjà vu*. De esthetiek van zijn schilderijen wordt gezien als de poort naar hun oorspronkelijke betekenis, vooropgesteld dat men beschikt over de sleutel. Een kunstenaar – of hij nu een christen was of een agnost, een moralist of een

satiricus, een kroniekschrijver of een charismatisch iemand; iemand die zich teweerstelde tegen de tegenstrijdigheden en uitdagingen van zijn tijd en de tegenstrijdigheden zichtbaar maakte, die er volgens het vernuft en het verstand niet zouden mogen zijn. Omdat hij erover schilderde, bestonden ze. Zoals bijvoorbeeld zijn luchtdieren, de wezens van de schepper van de fladderbeesten.

Verspreid over tien landen, achttien steden en twintig collecties overleefden ongeveer twee dozijn schilderijen en tekeningen van zijn hand een half millennium en ze oefenen nog steeds een grote aantrekkingskracht uit. Misschien juist wel, omdat je niet alleen moet kijken naar de beelden van deze schilder van mensen, maar ze ook moet lezen. Ze vertellen over hoop, dromen en verlangens. Deze genreschilder en meester van de urgentie die alle tijd te boven gaat, stelde de dingen voor zoals ze zijn. Niet alleen als een apocalyptisch scenario, maar ook met een lichtvoetige of – zoals men in Brabant zegt – scherpe humor. De Brabantse ondernemer op kunstgebied beschikte over de speelse scheppingskracht van een kind, dat alles voor het eerst ziet en zich afvraagt waarom het zo is, hoe het in elkaar zit en of er misschien iets anders achter zit. Hij was iemand die erdoor geobserveerd was om het onbegrijpelijke moment tussen geboorte en dood vast te houden. Maar niet alleen dat. Hij bracht in zijn parallelkosmos van de fantasie de waarden en ideeën van zijn tijd bijeen in zijn werken, waarin het gaat om dat ene grote taboe dat niet uitgesproken wordt, om de liefde en de stilte waarin alles eindigt: de dood.

Deze man, die danst over het koord tussen hartstocht en ontkenning van de wereld, heeft kennelijk de vluchtige materie – zijn dromen – en de hel – een soort *Apocalypse Now* – zichtbaar tot onderwerp van zijn werk gemaakt. Volgens hem is het einde van de wereld gemeengoed geworden; zijn bizarre beelden van de hel – waarin hij zijn figuren moe, geïsoleerd en gekweld laat optreden – zijn de overtrokken reactie van een scepticus op het onza-

lige optreden van de mens, om alle gruwelen van de realiteit te vatten. Niet voorgesteld als iets definitiefs, maar als een irritant poëtische weergave van het bestaan, voorzien van een waarschuwing: langzaamaan, want hoe groter de hoogte is, hoe dieper de val. Er gaat een belofte achter schuil, die eerder heimelijk onthuld wordt dan dat zij zichtbaar is. Veel figuren van Bosch kijken ons aan alsof ze willen zeggen dat we met onze onwetendheid de incarnatie zijn van 'de grote dwaasheid'. De opmerking van een expert: 'Het voornemen om deze schilder te begrijpen, is gedoemd te mislukken.'

Humor is een van zijn middelen om te communiceren en onontbeerlijk, omdat het leven van alledag allesbehalve leuk is. Jheronimus' eigenzinnige humor bevat tegenstrijdigheden en verrassingen. En daarom zijn zijn schilderijen – waarop fantasie en werkelijkheid, een droomwereld en de realiteit niet te scheiden zijn – altijd zo intrigerend. Je hoeft alleen maar goed te kijken. Hij gaat daarbij tot de grens van wat gezegd kan worden voorzien van ironie, satire en spot, zoals indertijd ook in de poëzie gebruikelijk was. Voorbeelden daarvan zijn de zwerver François Villon en de 'fatrasieën' (nonsensgedichten) die op markten en in gelagkamers werden voorgedragen.

En omdat de mens zichzelf niet in de ogen kan kijken, was het Jheronimus' taak hem een spiegel voor te houden, met een schilderij bewust te maken van wat het betekent om in de drukte van deze wrede wereld mens te zijn. Dat was geniaal. God had humor toen Hij Jheronimus schiep en moet Zich daarbij van pure blijdschap Zelf hebben gefeliciteerd. Eindelijk was er iemand die Zijn scheppingswerk begreep. Hoe dan ook, volgens de wijze raad van een rabbi heeft de toekomst een lang verleden. Deze schilder – die grote invloed had op surrealisten en dadaïsten, op Lucas Cranach, Lucas van Leyden en Miró; van wie Pieter Bruegel, Salvador Dalí en Max Ernst zich bedienden; die door de Mexicaanse kunstenaar Frida Kahlo haar belangrijkste inspiratiebron genoemd wordt – blijft een fenomeen. Samen met Albrecht Dürer en de

schilders uit de Brueghel-dynastie behoorde hij tot de meest gekopieerde kunstenaars van zijn tijd.

Op zijn raadselachtige schilderij *Tuin der Lusten* stelde hij het paradijs voor als een komisch en speels feesttafereel, waar je zelf graag deel van uit zou willen maken. Het zijn verleidelijke tafereelen in een tevoorschijn getoverd labirint van ruimte en tijd, uitgevoerd met een mysterieuze vaardigheid en bekend in alle culturen. Ook wat dat betreft wordt hij gezien als een rebel, zoals te verwachten viel van iemand die zich bevrijdde van de allegorische traditie van zijn voorgangers en in aanraking kwam met de rationaliteit van het humanisme en het optimisme van de renaissance.

Hoewel superlatieven net zo gedoseerd moeten worden gebruikt als een kok specerijen toepast in zijn gerechten, is het niet overdreven om Bosch te rekenen tot de schilderelite van zijn tijd. Hij was in elk geval een van de meest creatieve. Bosch beroert de ziel, hij stelt de werkelijkheid van het alledaagse leven centraal en laat ons dingen zien die onverklaarbaar lijken. Wat hij van de 'lezers' van zijn werk verwacht, is opmerkzaamheid, ook voor details. Meer dan vijfhonderd jaar scheiden ons van zijn schilderkunst, die nog niets aan uitstralingskracht heeft verloren; afhankelijk van de stemming waarin we verkeren, zouden we een denkbeeldig gesprek kunnen voeren, bijvoorbeeld over hoogmoed en hebzucht. Tegenwoordig zijn deze eigenschappen geaccepteerd, de staat berust er zelfs op, terwijl ze vroeger golden als de grootste zonden.

Wat zou er zijn gebeurd als hij een leven had geleid waarin hij volledig was genegeerd of als ketter verbrand? Stel dat de Spaanse vorsten, de Brusselse hofadel met hun verfijnde smaak en oefende blik wat betreft de eenlingen op hun grondgebied, hem niet uit de schaduw van de anonimiteit hadden gehaald? Dat onder de wereldwijze, strenggelovige kooplieden – maar ook in de rijke bovenlaag, die zich zijn schilderijen kon permitteren – zijn schilderijen zo veel weerklank vonden, is goed te begrijpen. Het

onderscheid tussen een goed en groot schilder is: een goed schilder toont alles, een groot schilder daarentegen blijft mysterieus. Met het raadsel Jheronimus Bosch als wereldster kreeg de verwondering een nieuwe dimensie.

Jheronimus Bosch wordt gerekend tot de invloedrijkste schilders in de Nederlandse schilderkunst. Zijn verhaal begint in Den Bosch, waar de eerste schriftelijke bewijzen dateren uit de periode dat hij meerderjarig werd, en eindigt met welluidend klockgelui en koorzang tijdens zijn uitvaartmis in de Sint-Jans-kathedraal.

Bosch heeft geen brieven of aantekeningen nagelaten – er is geen enkel portret van hem bij leven, zelfs geen zelfportret. Psychologen en taalkundigen, sociologen en theologen, historici en psychiaters en andere exegeten hebben grondig onderzoek gedaan naar alle details in zijn werken om de raadselen ervan te ontsluiëren: wat wil deze kunstenaar ons vertellen?

Verspreid over tien landen, achttien steden en twintig collecties overleefden een paar dozijn schilderijen en tekeningen van zijn hand een half millennium. Ze oefenen nog steeds een enorme aantrekkingskracht uit. Misschien juist wel, omdat je niet alleen moet kijken naar de beelden van deze schilder van mensen, maar ze ook moet lezen. Ze vertellen over hoop, dromen en verlangens.

SIGGI WEIDEMANN werd geboren in Leipzig en studeerde kunstgeschiedenis en archeologie. Hij pendelt tussen zijn woonplaatsen Amsterdam en Hamburg en schreef diverse boeken. Hij was werkzaam als correspondent in Nederland en België voor de *Süddeutsche Zeitung*. Weidemann is zijn leven lang al gefascineerd door Jheronimus Bosch.